HASEN BİN ZİYÂD

Hanefî fıkh âlimlerinden. İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe'nin yetiştirdiği müctehidlerden. İsmi Hasen bin Ziyâd, künyesi Ebû Âli, lakabı ise, el-Lü'lüî'dir. Bu lakab, kendisine inci satıcılığı yaptığı için verilmiştir. Aslen Medîneli eshâb olan Ensâr'ın soyundandır. 116 (m. 734) yılında Kûfe'de doğmuştur. Kâdılık yaptı. Hâfızası kuvvetli olup, İmâm-ı a'zamın rivâyetlerini ezberlemişti. Ömrü boyunca İslâmiyete hizmet eden bir hayat yaşadıktan sonra, 204 (m. 819) yılında vefât etmiştir.

İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe ve İbn-i Cüreyc'den hadîs öğrenip rivâyet eden Hasen bin Ziyâd, "İbn-i Cüreyc'den onikibin hadîs işittim. Bunların hepsine, fıkh âlimleri muhtaçtır" buyurmuştur. Uzun seneler İmâm-ı a'zamın talebeliğini yapan Hasen bin Ziyâd müctehiddir. Fakat bu hâli, âlimliğin en yüksek derecesi olan mutlak müctehidlik olmayıp, müctehidliğin ikinci derecesi olan, mezhebte müctehidliktir. Bunun için Hasen bin Ziyâd'ın ictihâdları, Hanefî mezhebindedir. Çünkü o, İmâm-ı a'zamın talebesidir. Kendisi ile ilgili olarak İslâm âlimleri buyurdular ki: "Müftîve hâkim, İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe'nin sözüne uygun olarak fetvâ verir. Aradığını onun sözlerinde açıkça bulamazsa, İmâm-ı Ebû Yûsuf'un sözünü alır. Onun sözlerinde bulamazsa, İmâm-ı Muhammed Şeybânî'nin sözünü alır. Ondan sonra İmâm-ı Züfer'in, daha sonra Hasen bin Ziyâd'ın sözünü alır." (İbn-i Âbidîn cild-1, sh. 301)

Hasen bin Ziyâd, uyanık, zekî ve fakîh bir zât idi. Yahyâ bin Âdem "Hasen bin Ziyâd'dan daha fakîh bir kimseye rastlamadım" demiştir. Gayet zekî olan Hasen bin Ziyâd, bütün rey eshâbının (Irak âlimlerinin) sözünü ezberlemişti.

Muhammed bin Semâa el-Kâdî, Muhammed bin Şüca' es-Selcî, Şuayb bin Eyyûb; Hasen bin Ziyâd'dan ders almıştır ve rivâyetlerde bulunmuşlardır. Uzun müddet Kûfe'de bulunan Hasen bin Ziyâd, daha sonra Bağdâd'a geldi. Bâğdad'da iken Hafs bin Gıyâs'ın yerine, 194 yılında kadı yapıldı. Daha sonra bu vazîfesinden istifâ etti. İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe'nin rivâyetlerinde hafız olan Hasen bin Ziyâd, kadılık makamına oturduğu zaman, kendisinden tevfîk gider, bildiklerini unuturdu. En iyi bildiği mes'eleyi dahi arkadaşlarına sormak mecbûriyetinde kalırdı. Hüküm meclisinden ayrıldığı zaman, unuttuğu şeyler yeniden aklına gelirdi. Bükâlî (radıyallahü anh) kendisine haber gönderip: "Sen bu hâlinle kadılık yapamazsın istifâ et" dedi. Bunun üzerine o da istifâ edip rahata kavuştu.

Huy bakımından gayet güzel huylu olan Hasen bin Ziyâd, ibâdet, haramlardan sakınmak ve İslâmiyetin emirlerine uymakta çok gayretli idi. Ahmed bin Abdülhamîd el-Hârisî "Hasen bin Ziyâd'dan daha güzel huylusunu görmedim" buyurdu. Allahü teâlâdan korkusunun alâmetlerinden birisi de

şu hâdisedir Torunu Muhammed şöyle anlatır: “Dedem bir mes’elede yanılmıştı. O zaman hemen bir adam tutup ona “Hasen filân gün, falan mes’elede hatâ etti” diye bağırttı. Bundan sonra uzun bir müddet fetvâ vermedi. Soran kimse gelip, ona bu mes’elede yanıldığını söyleyinceye kadar, talebelerine ders de vermedi”

Kendi yediği yemeklerden, hizmetçi ve kölelerine de yedirir, kendi giydiği elbiseden, kölelerine de giydirirdi. Ahmed bin Abdülhamîd el-Hârisî: “Hasen bin Ziyâd’dan daha âlim bir kimse görmedim. Suâl sormakta, insanların en iyilerinden idi.”

Bir câriyesi vardı. Ne zaman kendisi, yemek, abdest veya bir başka şeyle meşgûl olsa, o işi bitinceye kadar, câriye ona ba’zı mes’eleler okurdu. Nasır bin Yahyâ şöyle anlatır: “İmâm Hasen, gece ve gündüz zamanlarını taksim etmişti. Önce sabah namazını kılar, sonra fürû mes’elelerini okutmağa başlardı. Kaba kuşluğa kadar bu hâl devam ederdi. Sonra evine gider, ba’zı işlerini görürdü. Öğleye kadar işlerine ve evine bakardı. Sonra öğle namazına çıkar, namazdan sonra ikindiye kadar suâlleri cevaplandırırdı, ikindiyi kılıp, fıkh usûlü ilmini öğretir ve münâzara ederlerdi. Bu, akşama kadar sürerdi Akşamı kılıp evine dönerdi. Sonra evinden çıkıp, zor ve karışık mes’eleleri söyler ve bunları çözerdi. Bu hâl yatsıya kadar devam ederdi. Yatsı namazını kılınca, çeşitli mes’eleler hakkında konuşur, vasıyyet ve nasîhat ederek, gecenin üçte biri geçinceye kadar devam ederdi. İlimden konuşmaktan asla yorulmazdı, insanların en güzel suâl soranlarındandı. Nitekim, Hasen bin Ziyâd, hayatını şu ifadesiyle ortaya koymaktadır. “Evimde 40 sene yatmadım. Her zaman önümde kandil yanardı.” Hocası İmâm-ı a’zam Ebû Hanîfe gibi, kırk yıl gece uykusu uyumamıştır. Hasen bin Ziyâd’ın yazmış olduğu birçok kıymetli kitapları vardır Edeb-ül-kâdî, Muharrer, Meân-il eymân, el-Harac, el-Ferâid, en-Nefekât bunlardan ba’zılarıdır.

Hasen bin Ziyâd’ın (radıyallahü anh) ictihâd ve fıkhı beyanlarından bazıları: Namazda, başkalarının duyacağı kadar yüksek sesle gülen kimsenin, o namazı bozulur, İmâm-ı a’zam Ebû Hanîfe’den (radıyallahü anh) şöyle rivâyet etti. “Teravih namazı, terk edilmesi caiz olmayan bir sünnettir.”

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Fevâid-ül-behiyye sh. 60, 61

2) Mîzân-ül-i’tidâl cild-1, sh. 491

3) Târîh-i Bağdâd cild-7, sh. 314

4) Miftâh-üs-se’âde cild-2, sh. 255

5) Mu’cem-ül-müellifîn cild-3, sh. 226

6) Fihrist, cild-1, sh. 204

7) Keşf-üz-zünûn, sh. 1415, 1470, 1374

8) Kâmûs-ul-a’lâm cild-3, sh. 1945